

ALEKSANDRA WITKOWSKA

PAULINIANA W BIBLIOTECE PUBLICZNEJ
IM. HIERONIMA ŁOPACIŃSKIEGO, W LUBLINIE

Staropolskie księgozbiory paulińskie, stanowiące część mienia klasztornego, podzieliły los konwentów objętych kasatą w latach 1786-1864. Ukazany w literaturze obraz rozbicia i rozgrabienia bogatych niegdyś zasobów bibliotecznych znajduje dziś jeszcze potwierdzenie w przypadkowym natrafieniu na książkę paulińską w zbiorach bibliotek państwowych, kościelnych lub prywatnych¹. Dotarcie choćby do szczątków bibliotek paulińskich znanych nam najczęściej z przekazów pośrednich, zazwyczaj niekompletnych, jakimi są stare inventarze biblioteczne, daje wgląd w przeszłość księgozbiorów, a tym samym w kulturę czytelniczą paulinów w okresie przedrozbiorowym.

Noty własnościowe, zamieszczone na kartach zachowanych druków, mogą w niejednym wypadku wiele powiedzieć o losach poszczególnych książek. Na ich podstawie udało się między innymi ustalić w zbiorze starych druków Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie obecność książek pochodzących z księgozbiorów paulińskich, pieczęlowicie niegdyś gromadzonych drogą kupna i uzyskiwanych darów². Starania w tym zakresie, zlecane przełożonym konwentów, określały odpowiednie przepisy zakonne dotyczące tworzenia, urządzania i powiększania bibliotek. Przypominane one były systematycznie przez Kapituły zakonu zwłaszcza w ciągu XVII-XVIII wieku³.

Przechowywane w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego pauliniana pozostają zaledwie nikłym śladem świetności owych księgozbiorów, które na skutek oficjalnej i prywatnej ich penetracji w XIX w. poniosły niepowetowane straty, a w niejednym wypadku uległy całkowitemu zniszczeniu.

¹ Sytuację bibliotek i archiwów klasztornych w okresie kasat omawia L. Zalewski. *Biblioteka seminarjum duchownego w Lublinie i biblioteki klasztorne w diecezji lubelskiej i podlaskiej*. Warszawa 1926; M. Łodyński. *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim 1807-1831*. Wrocław 1958; P. Gach. *Mienie polskich zakonów i jego losy w XIX wieku*. Rzym 1979.

² Katalog starych druków posiada karty z notami proveniencyjnymi. Za ich udostępnienie wyrażam na tym miejscu podziękowanie.

³ Zalecenia Kapituł przypomina Zalewski, jw. s. 3 nn. Zob. także S. Szafrańc. *Konwent paulinów jasnogórskich 1382-1864*. Rzym 1966 s. 32 nn.

Interesujący nas zbiór starodruków, pochodzących z dziesięciu klasztorów paulińskich, obejmuje 44 tytuły poloników i druków obcych z XVI-XVIII wieku. Ich proveniencja i metryka przedstawiają się następująco.

Tab. 1. Starodruki z księgozbiorów paulińskich

Lp.	Klasztor	Kasata	Polonika			Druki obce			Razem
			XVI	XVII	XVIII	XVI	XVII	XVIII	
1	Warszawa	1819		3	4	1	1	1	10
2	Włodawa	1864		3	5		1	1	10
3	Pińczów	1819				3	3		6
4	Częstochowa			1	1	1	2		5
5	Leśna Podlaska	1864			3			1	4
6	Oporów	1819					4		4
7	Beszowa	1819					1	1	2
8	Konopnica	1864			1				1
9	Łęczeszyce	1819						1	1
10	Stara Wieś	1786		1					1
	Razem			8	14	5	12	5	44

Klasztory będące niegdyś ich właścicielami, z wyjątkiem Częstochowy, od końca XVIII w. uległy kolejno likwidacji. Począwszy od konwentu w Starej Wsi, skasowanego w okresie reform józefińskich w zaborze austriackim, osiem pozostałych klasztorów zostało objętych akcją kasacyjną zakonów w Królestwie Polskim, przeprowadzoną w dwóch etapach w 1819 i 1864 roku⁴.

Biblioteki, z których druki pochodzą, w wypadku klasztorów w Beszowej, Częstochowie, Leśnej Podlaskiej, Pińczowie i Warszawie obsługiwały prowadzone w tychże konwentach w pewnym okresie zakonne studium teologii moralnej lub filozofii⁵. W Beszowej, Pińczowie, Starej Wsi księgozbiór służył także nowicjatom, przenoszonym często w ciągu XVII-XVIII w. z Częstochowy z powodu epidemii lub wojennych niepokojów⁶. Z kolei paulini w Konopnicy i Oporowie obsługiwali szkoły elementarne, a w Pińczowie szkołę „wyższą” związaną z Akademią Krakowską⁷. Wolno zatem przypuszczać, że pochodzące z wszystkich tych konwentów książki należały do księgozbiorów szczególnie bogatych i starannie gromadzonych ze względu na ich użytkowników. Nic zatem dziwnego, że właśnie one zostały dokładnie zwizytowane i ogołocone przez Samuela Bogumiła Lindego w 1819 r. w ramach akcji zleconej mu przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Łupem padło wówczas między innymi 340 dzieł z księgozbioru pińczowskiego, 540 z be-

⁴ P. Gach. *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*. Lublin 1984 s. 87 nn; J. H. Zbudniewek. *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*. NP 31: 1969 s. 190 nn.

⁵ M. in. źródłowo poświadczone studium teologii moralnej istniało w Beszowej w latach trzydziestych XVII i 1 poł. XVIII w., w Warszawie w l. 1762-1819, w Leśnej do 1810 r., w Pińczowie z przerwami do 1780 r., na Jasnej Górze od 1623 r. Studium filozofii w Warszawie prowadzono w l. 1709-1797. Zob. Zbudniewek, jw. s. 190, 198, 209, 216; H. Czerwień. *Szkoła paulińska*. W: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*. T. 2 cz. 2. Red. M. Rechowicz. Lublin 1975 s. 520 nn.

⁶ Do Pińczowa nowicjat przeniesiono w l. 1771-1773, do Starej Wsi w l. 1766-1783 z przerwami, na skutek rozbiórów utworzono osobny nowicjat dla Galicji w Beszowej w 1797 r. Zob. Zbudniewek, jw. s. 190, 216, 218.

⁷ Tamże s. 205, 214, 216.

szowskiego, 418 ksiązek z klasztoru w Oporowie i 160 z Łęczeszyc. Konwent warszawski stracił aż 1160 druków. Częstochowa, nie objęta spisem kwerend bibliotecznych Lindego, utraciła jedynie 10 ksiązek. Uprzednio jednak większą ich liczbę wywieziono w 1772 r. dla księcia M. Golicy-na⁸. Zagrabione przez Lindego ksiązki zostały włączone do Biblioteki Publicznej Warszawskiej i w 1834 r. podzieliły w dużej mierze los jej zbiorów wywiezionych do Petersburga⁹.

Wśród druków paulińskich, przechowywanych w Bibliotece Publicznej im. Łopacińskiego, połowę stanowią polonika i tyleż samo druki obce. Przeważają ksiązki z metryką XVII- (45%) i XVIII-wieczną (44%). Tylko 11% pochodzi z XVI wieku. Uporządkowany chronologicznie zbiór obejmuje dzieła przedstawione w tab. 2.

Zgodnie z charakterem zakonnych księgozbiorów przeważają tematycznie dzieła teologiczne (75%). Historia reprezentowana jest jedenastoma (24%) a filozofia dwoma tytułami¹⁰. Wśród autorów spotykamy między innymi jedenastu jezuitów, sześciu paulinów, po jednym pijarze, franciszkaninie reformacie i konwentualnym. Dzieła jezuickie występują głównie wśród druków obcych. Pisarze paulińscy: Ch. Adamowicz, P. M. Brzeziński, D. Chełstowski, I. Pokorski i B. Szotarewicz, należą do liczących się w zakonie teologów i historyków przełomu XVII/XVIII stulecia¹¹.

Wydawniczo druki obce reprezentują różne oficyny typograficzne z terenu Niemiec, Włoch, Niderlandów i Francji. Polonika natomiast pochodzą głównie z drukarni jasnogórskiej, z dwóch znanych oficyn krakowskich Franciszka Cezarego i Krzysztofa Schedla i dwóch warszawskich, prowadzonych przez jezuitów i pijarów¹².

Liczne noty proveniencyjne, występujące w ksiązkach w formie odręcznej zapiski, exlibrisu, superexlibrisu lub pieczętki, odśladają po części losy paulińskich druków. Niekiedy wskazują konkretnego ofiarodawcę wzbogacającego klasztorną bibliotekę. Często są świadectwem przechodzenia ksiązki w ręce kolejnych jej użytkowników. Nierzadko informują o utracie dzieła na rzecz osób spoza zakonu lub włączenia go po likwidacji konwentu do obcego księgozbioru.

Dzięki tymże zapiskom dla 50% druków znamy okoliczności, w jakich stały się własnością poszczególnych bibliotek paulińskich. I tak cztery druki z księgozbioru włodawskiego pochodzą z daru Antoniego Pocięja herbu Waga, regimentarza wojsk litewskich w czasie konfederacji dzi-

⁸ Szerzej o przeprowadzonej akcji zob. Gach. *Mienie* s. 11 nn. Sprawozdania S. B. Lindego przesyłane do min. S. Potockiego z kwerend w bibliotekach paulińskich oraz protokół przejętych ksiązek podaje Łodyński, jw. s. 37, 50, 60, 66, 71, 74. Por. Szafraniec, jw. s. 34.

⁹ Łodyński, jw. s. 307.

¹⁰ Numeracja druków wg tab. 2. Dzieła historyczne: nr 1, 2, 5, 6, 14, 16, 17, 24, 32, 34. Dzieła filozoficzne: nr 13, 26.

¹¹ Zob. biogramy: Ch. Adamowicz († 1652) — *Słownik polskich teologów katolickich*. T. 1. Warszawa 1981 s. 35-36; D. Chełstowski († 1719) — tamże s. 299-301; I. Pokorski († 1734) — tamże. T. 3. Warszawa 1982 s. 396-397; B. Szotarewicz († 1713) tamże. T. 4. Warszawa 1983 s. 208-281; P. M. Brzeziński († 1796) — Szafraniec, jw. s. 53-54.

¹² Druki obce głównie z drukarni kolońskich: nr 25, 27, 31-33, 38, 42. Druki jasnogórskie: nr 8-11, 14, 19, 20. Druki z oficyny F. Cezarego: nr 2, 4, 5; K. Schedla: nr 3, 7. Oprócz jezuickiej drukarni warszawskiej (nr 16, 17) dwie ksiązki z drukarni jezuitów w Sandomierzu (nr 13) i Kaliszu (nr 21), dwie z drukarni pijarów w Warszawie (nr 15, 18) i po jednym druku z Gdańska (nr 6), Torunia (nr 12) i Frankfurtu (nr 1).

Tab. 2. Pauliniana w Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego

Polonika	Nr	Autor	Tytuł	Miejsce i rok wydania	Ilość not prowen.	Proweniencja
	1			Rerum Moscoviticarum	Frankfurt 1600	4
2	Piasecki P.	Chronica gestorum	Cracovia 1645	3	Częstochowa	
3	Starowolski Sz.	Świątnica pańska	Kraków 1645	2	Warszawa	
4	Starowolski Sz.	Wieniec niewiedniejący	Kraków 1649	3	Stara Wieś	
5	Ines A. sj	Lechias, ducum	Cracovia 1655	3	Włodawa	
6	Fredro A.M.	Gestorum populi	Dantiscum 1660	2	Warszawa	
7	Gutowski W. ofm conv.	Panegiryczne... dyskursy	Kraków 1675	3	Włodawa	
8	Szotarewicz B. osppe	Byssus et purpura	Clarus Mons 1693	2	Włodawa	
9	Chelstowski D. osppe	Scrutinium vitae	Clarus Mons 1710	2	Leśna Podlaska	
10	Chelstowski D. osppe	Scrutinium vitae	Clarus Mons 1710	1	Włodawa	
11	Adamowicz C. osppe	Abecedarium vitae	Clarus Mons 1720	2	Włodawa	
12	Sapieha J.F.Ł.	Historia...obrazu	Toruń 1720	3	Leśna Podlaska	
13	Rzeczyński G. sj	Historia naturalis	Sandomiria 1721	3	Włodawa	
14	Dębiński J.	Różne mowy	Jasna Góra 1727	3	Warszawa	
15	Pokorski I. osppe	Series vitae	Varsavia 1730	2	Częstochowa	
16	Sapieha J.F.Ł.	Adnotationes	Colonia 1730	3	Włodawa	
17	Sapieha J.F.Ł.	Annotacje historyczne	Warszawa 1730	2	Warszawa	
18	Wysocki S. schp	Kazania podczas Trybunału	Warszawa 1742	3	Leśna Podlaska	
19	Meisleder F.	Desertum asceticum	Clarus Mons 1752	2	Włodawa	
20	Brzeziński P. osppe	Zbiór słowa	Jasna Góra 1764	3	Warszawa	
21	Ubermanowicz S. sj	Religia i cnota	Kalisz 1765	2	Konopnica	
22		Przedłożenie praw	b.m. po 1773	2	Warszawa	

Tab. 2 (c.d.)

	Nr	Autor	Tytuł	Miejsce i rok wydania	Ilość not prowen.	Proweniencja
Druki obce	23	Augustinus	Opera omnia t. 5-6	Basilea 1528-29	3	Pińczów
	24	Curtius R.Q.	De rebus gestis	Lugdunum 1555	4	Warszawa
	25	Nausea F.	De consummatione seculi	Colonia 1555	5	Pińczów
	26	Aristoteles	Rhetoricorum artisque	Lugdunum 1579	2	Częstochowa
	27	Bruno V. sj	Meditationes	Colonia 1598	3	Pińczów
	28	Stapleton T.	Promptuarium morale	Antverpia 1613	4	Oporów
	29	Toletus F. sj	Instructio sacerdotum	Venetia 1617	4	Beszowa
	30	Eynatten M.	Manuale exorcismorum	Antverpia 1618	2	Pińczów
	31	Mastrillo G. sj	Conciones de sacratoribus	Colonia 1624	3	Oporów
	32	Curtius R.Q.	De rebus ab Alexandro	Colonia 1630	2	Częstochowa
	33	Faber M. sj	Concionum opus	Colonia 1642	3	Pińczów
	34	Cluverus J.	Historiarum totius	Lugdunum 1645	3	Włodawa
	35	Poirt F.	Modus recte	Monachium 1648	4	Częstochowa
	36	Lamparter H. sj	De praesentia gratiae	Monachium 1651	5	Oporów
	37	Busenbaun H. sj	Medulla theologiae	Monasterium Westphalae 1655	3	Oporów
	38	Nieremberg J.E. sj	De adoratione	Tyrnavia 1663	2	Pińczów
	39	Stanihurst G. sj	Veteris hominis	Colonia 1674	2	Warszawa
	40	Grotius H.	De iure belli	Amstelodanum 1701	1	Włodawa
	41	Malechius C. osppe	Quadripartitum regularium	Vienna 1708	2	Beszowa
	42	Krisper C. ofm ref	Nubila jansenismi	Augusta Vindelicorum 1726	1	Leśna Podlaska
43	Busenbaun H. sj	Theologia moralis t. 1-2	Colonia 1729	3	Łęczeszyce	
44	Medici P.	Ritus ac mores	Tyrnavia 1758	4	Warszawa	

kowskiej, bratanka hetmana wielkiego litewskiego Ludwika Konstantego Pocieja — fundatora paulinów we Włodawie. W 1742 roku ofiarował on tamtejszej bibliotece ponad 100 książek¹³. Dwa tomy *Opera omnia* św. Augustyna, z tłoczonym na oprawie superexlibrisem archidiakona krakowskiego Jerzego Myszkowskiego z herbem Jastrzębiec i datą 1539 r., dostały się z kolei do biblioteki pińczowskiej, ofiarowane najprawdopodobniej przez bpa Piotra Myszkowskiego, sprowadzającego w 1586 r. ponownie paulinów do Pińczowa¹⁴. Na jednej z książek z Włodawy wpisany został bliżej nie zidentyfikowany ofiarodawca: „Ex libris Adami [?] Koscia ad Conventum Vlodaviensem donatus”¹⁵. Noty własnościowe siedmiu innych druków wymieniają przełożonych zakonnych: Paulina Kłodawskiego¹⁶, Albina Dworzańskiego¹⁷, Anastazego Wargawskiego¹⁸, Konstantyna Moszyńskiego¹⁹, Pafnucego Brzezińskiego²⁰ i Jozafata Nowackiego²¹, nowicjuszy z Pińczowia, Starej Wsi, Częstochowie, Warszawy, Włodawie i Konopnicy.

Znajdują się także książki ofiarowane bibliotece klasztornej przez zakonników. Jedną z prac D. Chełstowskiego, jak czytamy w notatce „Fr. Chrysostomus Koźbiałowicz Ord[ini]s eiusdem inscripsit Bibliothecae Residen[tiae] Włodavien[sis] 1719”²². Paulin Justus Gumiński, pełniący funk-

¹³ PSB. T. 27 s. 38. Zalewski, jw. s. 88. O darze wyraźnie mówią zapiski „Antonius Pocieja applicavi [pro] sua fundatione Vlodavien[sis] [Ordo] S. [Pauli] [Primi] [Eremitae]” — nr 5; „Il-mus Antonius Pocieja applicavit [pro] sua Fundatione Vlodavien[sis]” — nr 40. W dwóch innych drukach — nr 13, 34 nota prowincyjna „Antoni Pocieja N° 54”, „Ant. Pocieja nr 63” wskazuje na pochodzenie książki z biblioteki ofiarodawcy.

¹⁴ Nr 23. Zbudni ewek, jw. s. 215. Piotr Myszkowski (ok. 1510-1591) był bratankiem Jerzego Myszkowskiego (ok. 1460-1543). PSB. T. 22 s. 372-373, 382-390.

¹⁵ Nr 16.

¹⁶ Nr 33 — „Sum Conventus Pinczovien[sis] donatus et incorporatus ab Adm[odum] R[everendo] P. Paulino Kłodawski eiusdem Conventus priore”. Wcześniej książka była „ad usum [Pri]oris Paulini Kłodawski”. P. Kłodawski był przeorem w Pińczowie w l. 1650-1651, wcześniej był m.in. prowincjałem w l. 1635-1641 i przeorem jasnogórskim w l. 1647-1650. Zob. *Słownik polskich teologów katolickich*. T. 2. Warszawa 1982 s. 293.

¹⁷ Nr 4 — „Bibliothecae Conventus Veterovillen[sis] ad Brzozoviam Ord[ini]s S. Pauli [Primi] [Eremitae] sub Prioratu R. P. Albini Dworzański a-o 1741”: Nr 35 — „Bibliothecae Conventus Clari Montis Częstochovien[sis] MRP Albinus Dworzański Vicari[us] Provinciae et Prior Loci comparavit A-o 1759-no”. A. Dworzański był m.in. przeorem jasnogórskim w l. 1756-1759, później prowincjałem w l. 1765-1766. Szafranec, jw. s. 116, 120.

¹⁸ Nr 6 — „A.R.P. Anastasius Wargowski Ord[ini]s Monachorum S. Pauli [Primi] [Eremitae] S.T.Dr. Prior Varsavien[sis] Bibliothecae eiusdem Monasterii ad s. Spiritum obtulit A. D. 1783”. Wcześniej był przeorem w Krakowie w l. 1758-1762 i prowincjałem w l. 1762-1765. Zob. *Słownik polskich teologów katolickich* t. 4 Warszawa 1983 s. 384-385.

¹⁹ Nr 1 — „Sum Conventus Varsavien[sis] ad S. Spiritum Comparatus ab Ill[ust]rissimo Constantino Moszyński ex Ordine S. Pauli [Primi] [Eremitae] Ep[iscop]i Livoniae”. A zatem książka podarowana po r. 1733, kiedy to Moszyński został biskupem Inflant. Wcześniej był kilkakrotnie prowincjałem (1706-1713, 1716-1719, 1722-1728) i przeorem Jasnej Góry w l. 1713-1716, 1719-1722, 1728-1729. Zob. *Słownik polskich teologów katolickich* t. 3, Warszawa 1982, s. 176.

²⁰ Nr 11 — „Accessit Bibliothecae Clonve[n]tus Vlodavien[sis] ex gr[ati]a Adm[odum] R. P. Paphnutii Brzeziński Gubernatoris Provinciae 1766”. Brzeziński pełnił różne urzędy w zakonie, był m.in. wikariuszem Prowincji w l. 1766-1768, przeorem jasnogórskim w l. 1768-1771. Zob. Szafranec, jw. s. 53, 116, 120. Wcześniej książka należała do br. Izydora nowicjusza — zob. przyp. 25.

²¹ Nr 21 — „R. P. Josaphat Nowacki prior Lesniowie[n]sis obtulit Bibliothecae Konopnicensis Anno D-ni 1780 Diebus Maii”.

²² Nr 10. Ch. Koźbiałowicz był od 1715 r. prokuratorem generalnym a od 1721 do 1733 generałem zakonu. Zob. *Słownik polskich teologów katolickich* t. 2 s. 389.

cję kaznodziei w Łęczeszycach, dzieło H. Lampartera otrzymane w 1694 r. od brata Andrzeja Filipa Wysockiego „idem offert eundem librum Conventui Oporoviensi 1696”²³.

Kilka druków przeszło do księgozbiorów klasztornych w spadku po zakonnikach. Biblioteka konwentu warszawskiego otrzymała w 1737 r. dwie książki po Norbercie Kreczyku promotorze tamtejszego Bractwa Pięciu Ran Pana Jezusa²⁴. Dwa druki ze zbioru włodawskiego noszą wcześniejszy zapis proveniencyjny „Ex libris Fratris Constantini Eysymont. Def[en]so[r]is Provin[ciae] et Prioris Vlod[aviensis]” i „Sum F[rat]ris Isidori Novitii ad s. Barbaram”²⁵. Podobne wpisy znajdujemy w dwóch książkach z Oporowa²⁶, jednej z biblioteki jasnogórskiej²⁷ i jednej z Pińczowa²⁸.

Noty proveniencyjne mówią także o „wyprowadzeniu” książki z księgozbioru klasztornego. Czasem dzieło zostaje przekazane do prywatnego użytku zakonnika „cum benedictione superiorum”²⁹, czasem późniejszy zapis: „Ex libris Fr[at]ris Raphaelis Węzyk”³⁰, „Fratris Mathiae Jerzyński OSPPE”³¹, „Patris Damiani Smoniewski”³², informuje jedynie o nowym

²³ Nr 36. Obydwaj występują w księgach święceń: Andrzej Albert Filip Wysocki w 1692 r., Franciszek Józef Justus Gumiński w 1691 r. Zob. J. Kracik. *Paulini XVI-XVIII wieku w krakowskich i częstochowskich wykazach święceń*. „Studia Claramontana” 5: 1984 s. 337 nr 403, s. 336 nr 390.

²⁴ Nr 14 i 24 — „Iste Liber est Conventus Varsoviensis Ord[inis] S. Pauli primi Eremitae quem post fatis reliquit V. P. Norbertus Kreczyk Promotor SS. 5 Vulnerum I[esu] C[hristi] D[omin]i N[ost]ri A. 1737 die 26 Maii”. Norbert Michał Kreczyk wyświęcony w 1733 r. — zob. Kracik, jw. s. 352 nr 679.

²⁵ Nr 19. W 1756 r. po śmierci K. Eysymonta 30 dzieł z jego księgozbioru zostało włączonych do biblioteki włodawskiej, dla której zakupił podczas swego przełożenia 7 książek. Zob. Zalewski, jw. s. 68. Br. Izydora (nr 11) można identyfikować z Izydorem Józefem Krasuskim, wyświęconym w 1726 r., lub Izydorem Józefem Komoreckim, wyświęconym w 1756 r. Zob. Kracik, jw. s. 348 nr 605, s. 361 nr 825.

²⁶ Nr 28 ma dwie kolejne zapiski: „Ex lib[ris] F[rat]ris Joan[is] [...] wicz S. P[auli] P[rimi] E[remitae] [...] Opp[oroviensis]” oraz późniejsza: „P[late]r Petrus Nigrotius”. Pierwszy paulin bliżej nie dający się zidentyfikować; drugi — Piotr Nigrycy (1564-1633) pełnił funkcję przeora jasnogórskiego po 1608 r. i prowincjała w 1628 r. Zob. Szafraniec, jw. s. 29, 115 n; Nr 31 — „Ex Libris P. Angel” — najprawdopodobniej Anioł Feliks Edmund Kamocki, wyświęcony w 1773 r. Zob. Kracik, jw. s. 368 nr 947.

²⁷ Nr 2 — „Cum licentia Superiorum F. Petrus Lasota 1663”. Wspomina o nim Szafraniec, jw. s. 101.

²⁸ Nr 30 — „Fr. Cyprianus Fedrowicz utitur cum benedictione et licentia superiorum 1656”. Cyprian Piotr Fedorowicz wyświęcony w 1647 r. Zob. Kracik, jw. s. 321 nr 134.

²⁹ Nr 27 ma późniejszą zapiskę „Fr. Josephus Tarnowski utitur cum benedictione Superiorum”. Adam Józef Tarnowski wyświęcony w 1688 r. Zob. Kracik, jw. s. 335 nr 379.

³⁰ Nr 8. Rafał Węzyk wyświęcony w 1707 r. Zob. Kracik, jw. s. 340 nr 471.

³¹ Nr 9. Maciej Michał Jerzyński wyświęcony w 1740 r. Zob. Kracik, jw. s. 354 nr 701. Na druku nr 18 z Leśnej Podlaskiej występuje także br. Jerzyński.

³² Nr 44. Damian Smoniewski przeor w Leśnej Podlaskiej w l. 1789-1792, wcześniej przełożony nowicjatu w Częstochowie. Zob. *Słownik polskich teologów katolickich* t. 4 s. 118. Z osobą Smoniewskiego wiąże się losy dzieła P. Brzezińskiego nr 20), w którego zapiskach czytamy: „R. P. Damianus Smoniewski Ord[inis] Monach[orum] S. Pauli P[rimi] E[remitae] Professor S. Theologiae actualis pro Monasterio Varsavie[nsi] ad S. Spiritum A-o-D-ni 1777 obtulit cum Licentia R[e]verendissimi P[atri] Gubernantis Generalis” i w kolejnej nocie: „Iam anno D-ni 1798 postquam nexus fuerit rescissus a Provincia in cordone Borussico, egomet hunc librum donavi A.R.D. Andreae Abrahamowicz Presbytero ritus graeci, praeposito Ecclesiae Lesnanensis confratri nostro. Et hunc librum tradidi eidem D-no die 10 Junii. Ita testor id ut supra. P. Damianus Smoniewski prior Lesnanensis”.

właścicieli książki. W takich wypadkach książki pozostają nadal własnością zakonu. Niektóre jednak pauliniana, w okolicznościach bliżej nie znanych, stały się własnością innych osób lub instytucji³³. Wolno się domyślać, że zmiana właściciela nastąpiła w okresie pokasacyjnym konwentów paulińskich. Z tego czasu pochodzą między innymi noty własnościowe Tomasza Ujazdowskiego, ks. Pawła Szymańskiego kanonika kapituły chełmskiej obrządku greckokatolickiego, Władysława Antoniego Kosseckiego z Krasnegostawu³⁴.

Zamieszczone w dwudziestu dwóch książkach paulińskich exlibrisy i pieczętki Biblioteki Seminarium Chełmskiego, a w czterech innych adnotacje własnościowe Lubelskiego Seminarium Duchownego i Biblioteki Gimnazjum w Lublinie wyjaśniają po części fakt znalezienia się druków w zbiorach Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego³⁵.

Księgozbiór starych druków Biblioteki, w skład którego wchodzi omyślane książki z klasztorów paulińskich, nie stanowi jednolitej proveniencyjnej całości. Jest pod tym względem bardzo rozdrobniony. Oprócz druków zgromadzonych przez samego Hieronima Łopacińskiego i nabytych przez Bibliotekę w 1907 r. od jego spadkobierców, tworzą go dwa większe zwłaszcza zbiory: tzw. zbiór chełmski oraz księgozbiór dawnego rosyjskiego Gimnazjum w Lublinie. Pierwszy stanowił pierwotnie własność unickiego Seminarium Duchownego w Chełmie. Po jego zniesieniu w 1875 r. przejęty został przez chełmskie Seminarium prawosławne. W skład jego wchodziły zbiory bibliotek klasztornych reformatów i pijarów w Chełmie zniesionych ustawą kasacyjną w 1864 roku³⁶. W czasie pierwszej wojny zbiór chełmski uległ częściowo rozgrabieniu. W 1918 roku przewieziony został do Lublina i złożony na składzie w Archiwum Państwowym, gdzie pozostawał do 1926 roku. W tymże roku przekazany został przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jako depozyt Bibliotece im. H. Łopacińskiego i następnie został przejęty przez nią trzy lata później. Wcześniej, decyzją tegoż samego Ministerstwa, przekazano w 1919 r. Bibliotece księgozbiór byłego Gimnazjum rosyjskiego w Lublinie³⁷. Z tej to masy spadkowej, jak wskazują exlibrisy, pochodzi 50% druków paulińskich.

Jaką drogą książki z klasztorów nie leżących w granicach diecezji lubelskiej dostały się do księgozbioru chełmskiego — trudno dociec. Można przypuszczać, że po kasacie konwentów w 1819 r. znalazły się w bibliotece dwóch klasztorów paulińskich w diecezji podlaskiej: we Włodawie i Leśnej Podlaskiej. Stamtąd, po zniesieniu tychże konwentów i likwidacji diecezji podlaskiej w 1867 r. zostały przewiezione częściowo wraz z innymi księgozbiorami diecezji do Seminarium chełmskiego, częściowo w latach

³³ Nr 1, 2, 6, 7, 13, 16, 24, 26, 32, 34, 35, 44.

³⁴ Dwie książki (nr 2,32) przechodzą na własność Tomasza Ujazdowskiego, cztery (nr 1, 24, 34, 44) ks. Pawła Szymańskiego, jedna książka sygnowana przez Wł. A. Kosseckiego (nr 7).

³⁵ Exlibris i pieczętka „Biblioteka Cholmskiej Seminarii” w książkach z Pińczowa, Warszawy, Oporowa, Włodawy, Byszowej, Łęczeszyc i Starej Wsi: nr 1, 3, 4, 14, 17, 22-25, 27-29, 31, 33-34, 36-39, 41-42, 44; nota i pieczętka Lubelskiego Seminarium Duchownego na drukach nr 12, 15, 18; pieczętka „Biblioteka Ljublińskiej Gimnazji” w książce nr 16, a Muzeum Lubelskiego w druku nr 7, który ofiarowany został w 1923 r. przez Wł. Antoniego Kosseckiego z Krasnegostawu.

³⁶ K. Gawarecka. *Dzieje Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. W: *Hieronim Łopaciński i Biblioteka jego imienia w Lublinie 1907-1957*. Lublin 1957 s. 148.

³⁷ C. Nieściorówna. *Inkunabuly i cimelia w zbiorach Biblioteki*. W: tamże s. 187 nn.

1870-1884 do Seminarium Duchownego w Lublinie³⁸. Złożone w Seminarium poklasztorne zbiory, nie zabezpieczone do 1908 r. stały się, jak pisze L. Zalewski, łupem wypożyczających książki bez rewersu bibliofilów, wśród których trudno wykluczyć osobę Hieronima Łopacińskiego³⁹. Proceder nie najchwalebniejszy, podyktowany pasją kolekcjonerską, okazał się w skutkach zbawienny. Uratował od zniszczenia niejeden druk, który dziś uzupełnia pauliniana przejęte przez Bibliotekę ze zbioru chełmskiego⁴⁰.

³⁸ Zalewski, jw. s. 19, 70 nn.

³⁹ Tamże s. 266.

⁴⁰ W 1984 roku zakupiono w antykwariacie warszawskim dzieło C. Krispera (nr 42), pochodzące ze zbiorów w Leśnej Podlaskiej.